

УДК 368.1(477)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ****Васечко Л.І., к.е.н.***Київський університет ім. Бориса Грінченка*

Оскільки аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування страхового ринку України, визначення його проблем та шляхів подальшого вдосконалення вимагає більшого обсягу інформації, то мета статті полягає у поглибленому дослідженні вітчизняного страхового ринку. В результаті дослідження репрезентовані основні показники діяльності страхового ринку України за 2014–2015 рр. (валові страхові премії, валові страхові виплати, обсяг коштів, які сплачено на перестраховання, обсяг сформованих страхових резервів) та проаналізована їх динаміка. Також представлено та проаналізовано динаміку страхових платежів і страхових виплат у секторі страхування фізичних осіб за вказаний період. В роботі означено актуальні проблеми страхового ринку України – такі як відсутність страхової культури суспільства, шахрайство страхувальників та окремих страховиків, недосконалість законодавчої бази у сфері деяких видів страхування, недостатній розвиток регіональних страхових ринків. В кінцевому підсумку запропоновано ряд заходів для забезпечення поступального розвитку вітчизняного ринку страхових послуг, серед яких розроблення Страхового кодексу, необхідність введення стратегії впровадження обов'язкового медичного страхування, перспективність переходу страховиків на диференційовану систему оподаткування, розробка більш дієвих заходів, що запобігають збільшенню злочинності в сфері страхового бізнесу.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові послуги, страхові премії, страхові виплати, перестраховання

UDC 368.1 (477)

CURRENT ISSUES OF INSURANCE MARKET OF UKRAINE**Vasechko L. PhD in Econ.Sc.***Kyiv University named after Boris Grinchenko*

Since the analysis of organizational and economic aspects of the insurance market in Ukraine, identify problems and further improvement requires larger amounts of information, the purpose of the article is in-depth study of the domestic insurance market. The study has represented the main indicators of the insurance market of Ukraine for 2014-2015 years (gross premiums, gross insurance payments, the amount of money that paid for reinsurance, the amount of insurance reserves) and analyzed their dynamics. Also the dynamics of insurance payments and insurance premiums in

the insurance sector individuals for the period were presented and analyzed. The work is defined topical issues of Ukraine's insurance market - such as lack of insurance culture of society, cheating policyholders and insurers of individual, imperfect legal framework for some types of insurance, insufficient development of the regional insurance markets. Ultimately a number of measures to ensure the sustained development of the domestic insurance market, including the development of the Insurance Code, the need for a strategy of introduction of compulsory health insurance, insurers promise to move a differentiated tax system, the development of more effective measures to prevent an increase in crime in the area insurance business, have been proposed.

Keywords: insurance, insurance market, insurance services, insurance premiums, insurance payments, reinsurance

Актуальність проблеми. Страхування є стратегічно вагомою частиною фінансового ринку держави, оскільки страхова сфера за рахунок мобілізації тимчасово вільних коштів населення дозволяє забезпечити попит економіки країни у інвестиційних ресурсах.

На сьогодні Україна переживає дуже складний період свого становлення, що супроводжується глибокими політичними, фінансовими, соціальними та психологічними проблемами. Довіра населення до діяльності страхових компаній досі залишається вельми низькою, навіть незважаючи на підвищення якості надання і темпів зростання окремих видів страхування та впровадження нових страхових продуктів. Інтерес держави до підвищення ефективності діяльності ринку страхових послуг зумовлений резервом зростання рівня соціального захисту як господарюючих суб'єктів, так і окремих громадян.

На наш погляд, динамічний розвиток страхового ринку в країні є запорукою стабільності, забезпечення добробуту, соціальних гарантій в суспільстві, економічної безпеки, тому тема дослідження є необхідною та вагомою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних основ діяльності вітчизняного ринку страхових послуг присвячені доробки таких українських вчених, серед яких В. Базилевич, О. Гаманкова, В. Грушко, Н.Внукова, О. Залетов, О. Заруба, О. Козьменко, О. Мурашко, С. Осадець, В. Фурман та інші.

Проте, не зважаючи на порівняно велику базу наукових розробок з різних аспектів розвитку вітчизняного ринку страхових послуг, завчасно говорити про доскональне дослідження названих вище питань. В

науковій літературі досі недостатньо проаналізовано питання виявлення негативних чинників, які стримують розвиток страхового ринку України та в неналежній мірі окреслено пріоритетні напрями подальших перспектив ринку страхових послуг.

Мета статті полягає у поглибленому дослідженні вітчизняного страхового ринку, оскільки аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування страхового ринку України, визначення його проблем та шляхів подальшого вдосконалення вимагає більшого обсягу інформації.

Виклад основного матеріалу. Однією з найпоширеніших правових форм мінімізації ризиків є страхування. Значення страхування полягає в тому, що воно приходить на допомогу у випадках, коли унаслідок настання певних обставин, що супроводжується збитками, відновлення матеріального благополуччя потерпілого вимагає значних коштів та матеріальних затрат. Зауважимо, що страховий ринок – це сукупність економічних відносин між його суб'єктами – страховиками, страхувальниками, страховими посередниками – щодо реалізації дій з купівлі-продажу страхових послуг шляхом укладання страхового договору в процесі задоволення потреб в страховому захисті.

Оскільки страхові компанії фактично є посередниками між учасниками фінансового ринку, то страховий ринок відіграє значну роль для розвитку та ефективного функціонування фінансового сектора національної економіки. Розвиток страхового ринку сприяє формуванню ринкового фінансового середовища, що в свою чергу значно зменшує рівень ризику, активізує діяльність населення і підприємців у фінансовому секторі, підтримує зростання якості соціального захисту населення і підприємців, дозволяє мобілізувати значні фінансові ресурси для інвестиційних та інноваційних проектів.

На сьогодні ринкове перетворення економіки розкриває необхідність створення дієвої системи страхового захисту, обумовлює підвищення призначення страхового ринку з метою забезпечення стабільності розвитку та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення, соціальної стабілізації. Так, дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг свідчать, що загальна кількість страхових компаній станом на 30.12.2015 року становила 361 одиницю, серед яких страхових компаній, що здійснюють страхування життя (СК «life») – 49,

а страхових компаній, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя (СК «non-life») – 312. Однак, аналогічні дані комісії за 2014 рік свідчать про кількість страховиків у 382 одиниці, тобто кількість страхових компаній, які припинили свою діяльність за 2015 рік порівняно з періодом 2014 року зменшилась на 21 страховика [1].

Основні показники діяльності вітчизняного страхового ринку та його динаміка представлені в таблиці 1.

Аналіз динаміки показує, що, простежені тенденції показують, що протягом досліджуваного періоду обсяг надходжень валових страхових премій збільшився на 5 563,7 млн. грн. За даними Нацкомфінпослуг основним фактором збільшення валових страхових премій, у порівнянні з 2014 роком, стало збільшення обсягу валових страхових премій, зокрема, із добровільного майнового страхування на 7,2 %, добровільного страхування відповідальності на 44,8 %, страхування життя на 1,2 % [1].

Таблиця 1 – Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України за 2014-2015 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	Темпи приросту	
			млн. грн.	%
Валові страхові премії	26 767,3	29 736,0	2968,7	11,1
Валові страхові виплати	5 065,4	8 100,5	3035,1	59,9
Сплачено на перестраховання	9 704,2	9 911,3	207,1	2,1
Обсяг сформованих страхових резервів	15 828,0	18 376,3	2548,3	16,1

Джерело: [1]

Валові страхові виплати мають тенденцію до суттєвого зростання майже на 60% за такий самий період у 2014 році. Головними чинниками, що його характеризують, є збільшення майже в 30 разів виплат по страхуванню фінансових ризиків – з 46,9 млн. грн. до 1402,6 млн. грн. та більше ніж у 5 разів виплат зі страхування кредитів – з 60 млн. грн. до 302,6 млн. грн.

Страхові премії сплачені на перестраховання станом на 31.12.2015 року у порівнянні з відповідним періодом минулого року збільшились на 2,1% або на 207,2 млн. грн. Таке збільшення у сфері перестраховання відбулося майже по всіх видах страхування.

Страхові резерви станом на 31.12. 2015 року зросли більш ніж на 16% у порівнянні з аналогічною датою 2014 року, що пояснюється зростанням надходжень валових страхових платежів.

Продовжуючи наукове дослідження, зазначимо, що вітчизняний страховий ринок активно співпрацює з населенням, створюючи розгалужені мережі обслуговування громадян. Динаміку страхових платежів та страхових виплат у секторі страхування фізичних осіб за 2014–2015 рр. представлено на рис.1.

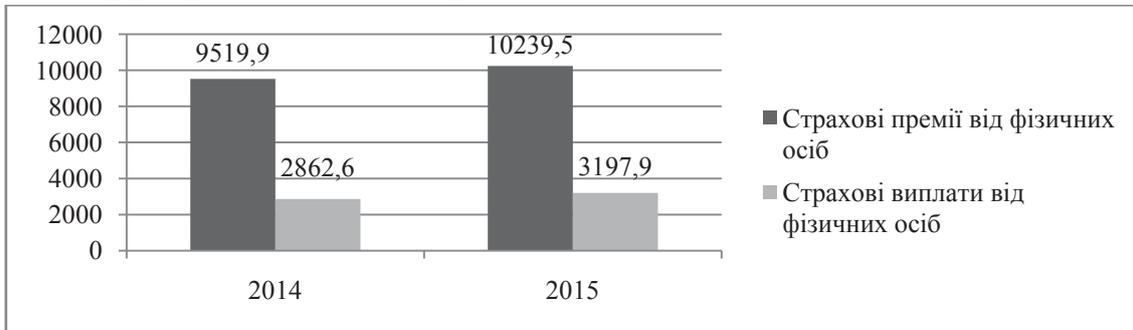

Рис. 1. Динаміка страхових платежів та страхових виплат у секторі страхування фізичних осіб за 2014–2015 рр. (млн. грн.)

Складено автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]

Так, від страхувальників-фізичних осіб за 2015 рік надійшло 10 239,5 млн. грн. валових страхових премій, що на 7,6 % більше, ніж у 2014 році. За результатами 2015 року простежується тенденція щодо зростання обсягу страхових виплат фізичним особам. Структура валових страхових премій, які надійшли від фізичних осіб за 2015 рік є такою: 8 172,4 млн. грн. – за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, що на 9,3 % більше, ніж у 2014 році; 2 067,1 млн. грн. – за видом страхування життя, що на 1,3 % більше, ніж у 2014 році. В той же час страхові виплати страхувальникам-фізичним особам у 2015 році становили 3 197,9 млн. грн. (39,5 % від загальних валових виплат), що на 11,7 % більше, ніж за відповідний період 2014 року. Відмітимо, що основна частина таких виплат, а саме 31,9 %, здійснена за договорами страхування наземного транспорту (КАСКО) – 1 020,9 млн. грн., що на 20,8 млн. грн. або на 2,1 % більше в порівнянні з відповідною датою 2014 року [1]. В свою чергу 27,0% страхових виплат здійснено за договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) і становить 864,3 млн. грн., що на 89,6 млн. грн., або на 11,6 % більше ніж у попередньому році. Такі тенденції свідчать про збільшення кількості небезпечних ситуацій, пов'язаних з дорожньо-транспортним рухом.

Отже, нинішній страховий ринок формується в умовах підвищення зацікавленості юридичних та фізичних осіб у захисті своїх майнових інтересів. Однак, наразі існують певні проблеми вітчизняного страхового ринку, які досі залишаються невирішеними, що свідчить про незабезпечення страховим ринком потреб суспільства в сучасних страхових продуктах.

Відмітимо, що гальмування розвитку вітчизняної страхової діяльності та, як наслідок, зниження її ефективності спричиняє ряд проблем, серед яких:

- спади та інфляційні процеси в економіці, відсутність страхової культури суспільства;
- шахрайство страхувальників, а також нехтування правами страхувальників з боку окремих страховиків;
- невисокий рівень кваліфікації кадрів страховиків, платоспроможності та довіри населення, нестабільність економічного становища, недосконалість законодавчої бази, недорозвиненість довгострокового страхування та інфраструктури страхового ринку, обмеженість принадних для страховиків інвестиційних інструментів [2, С. 1054];
- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають вагомі територіальні диспропорції [3, С. 816];
- відсутність правового регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування.

Також, зазначимо той факт, що в результаті військових дій на території Донецької та Луганської області обсяги страхування за минулий рік зменшилися в 2-3 рази, нові договори в цих регіонах практично не укладаються, а отримання страхових виплат є проблематичним [3]. Так, на непідконтрольних територіях Донбасу можливість отримати виплату по страховці у місцевих жителів є невисокою. Наприклад, потерпілі не можуть подати страховику документи, що підтверджують ДТП, згідно з вимогами Закону України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, оскільки аварії на цих територіях страховими подіями не вважаються [4]. Така ситуація відповідно вплинула і на кількість укладених договорів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, які за даними Нацкомфінпослуг у 2015 році зменшилися на 9% [1].

Не менш актуальним є питання оподаткування у сфері розвитку вітчизняного ринку страхових послуг. В даний час для страховиків введено подвійну систему оподаткування. Як відомо, до об'єкту оподаткування застосовується ставка податку, яка становить 18%. Разом з тим, Податковий кодекс України також визначає поняття дохід (об'єкт), яким є страхові внески, що нараховуються за договорами страхування. На загальних підставах тільки один податок на прибуток (18%) сплачують банківські та небанківські фінансові установи, крім страхових [5]. Така податкова політика є несправедливою, через те що змішана система оподаткування страховиків зумовлює збільшення податкового навантаження на 30–35% на страхові компанії [6].

Враховуючи вищезазначені проблеми, перспективи подальшого ефективного розвитку страхового ринку України вбачаються у наступному:

1. Удосконалення методології страхових і перестраховальних операцій за участю страхових посередників.

2. Розроблення Страхового кодексу, який би уміщував всі законодавчі акти страхової сфери.

3. Об'єктивність інформування всіх учасників ринку страхових послуг про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності. При цьому мають реалізовуватися програми інформування населення через засоби масової інформації про стан та перспективи розвитку страхового ринку.

4. Поліпшення якості обслуговування із застосуванням новітніх технологій, а із зростом довіри до страховиків і до використання у фінансовій сфері Інтернет мережі та он-лайн страхування.

5. Впровадження взаємного обміну інформацією між Національною комісією, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг та органами страхового нагляду інших держав щодо діяльності страховиків, їх філій, страхових посередників та страхових груп (страхових холдингів) [7, с. 173].

6. Необхідність введення відповідної стратегії впровадження обов'язкового медичного страхування, з урахуванням обсягів фінансування медицини за рахунок власних коштів одержувачів медичних послуг, нових підходів у сфері вищої освіти для забезпечення підготовки медичних фахівців до роботи в умовах дії обов'язкового

медичного страхування, реального та адекватного рівня оплати праці медичних працівників з метою захисту їх соціально-економічних інтересів [8, с. 33].

7. Перспективність переходу страховиків на диференційовану систему оподаткування, що значно зменшить можливості участі страховиків у виведенні коштів за кордон та бажанні приховати реальні прибутки [9, с. 153].

8. Врахування тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн.

9. Розробка більш дієвих заходів, що запобігають збільшенню злочинності в сфері страхового бізнесу.

10. Реалізація Стратегії розвитку ринку страхування згідно з конкретними етапами на період до 2021 року.

Висновки. Вірогідно, що найближчим часом ситуація на страховому ринку України не покращиться, а без стабілізації всієї економічної системи ситуація на ньому залишиться без змін. Думається, що в перспективі необхідно забезпечити слушні умови для стабільного розвитку як вітчизняного ринку страхування, так і економіки в цілому. Тому, на наш погляд, в подальших дослідженнях варто розглянути функціонування страхових ринків економічно розвинених країн світу з можливістю застосування їх досвіду в Україні в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf
2. Павленко О.П. Перспективи становлення та функціонування страхового ринку України / О.П. Павленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 8. – С. 1052–1055.
3. Бодня А. В. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / А.В. Бодня, М.А. Іванченко, О.Б. Пономарьова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 5. – С. 814–817.
4. Українські страховики не хочуть йти з Донбасу [Електронний ресурс] / Офіційний сайт СК «Брокбізнес». – Режим доступу: <http://www.insurance.lviv.ua/?q=news/укр.-аїнські-страховики-не-хочуть-іти-з-донбасу>

5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Президент ЛСОУ вніс на розгляд учасників засідання Комітету ВРУ ряд нагальних для страхового ринку України питань [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ліги страхових організацій України. – Режим доступу: <http://uainsur.com/our-news/49767/>
7. Кузьменко О.Г. Страховий ринок України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / О.Г. Кузьменко / Молодий вчений. – 2014. – № 12 (15). – С. 171–174.
8. Лівак П.Є. Обов'язкове медичне страхування – важливий аспект забезпечення прав громадян України на медичну допомогу / П.Є. Лівак // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2014. – № 2 (65). – С. 29–34.
9. Резніченко К. Г. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні / К.Г. Резніченко, І.С. Самофат // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2015. – № 1. – С. 143–154.